

NATIONAL SENIOR CERTIFICATE EXAMINATION
NOVEMBER 2020

SETSWANA PUOTLALELETSO YA NTLHA: PAMPIRI YA I
SETSWANA FIRST ADDITIONAL LANGUAGE: PAPER I

Nako: 2½ Diura

Maduo: 100

ELA TLHOKO

1. Pampiri e, e na le ditsebe di le 12. Tsweetswee, netefatsa gore pampiri ya gago e feletse.
2. Pampiri e, e na le dikarolo di le NNE:

KAROLO A – Tekatlhloganyo
KAROLO B – Tshosobanyo
KAROLO C – Maboko
KAROLO D – Thutapuo le melawana ya tiriso

Araba dipotso tsotlhe.

3. Araba dipotso tsotlhe ka Setswana, mme o dirise mopeleto le mareo a a kannweng ke lekgotla la Bosetšhaba la Puo ya Setswana.
4. Botswerere mo mokwalong, peong ya mabaka le mo thulaganyong ya dintlha, di tla go tswela molemo.
5. Botlhaswa le mokwalo o o sa buisegeng di tla go jela maduo.

KAROLO A   TEKATLHALOGANYO**POTSO 1****1.1   Buisa temana e e latelang morago o arabe dipotso.****Tsitsi o itirela bokamoso ka metlae**

Mo malatsing a maloba, metlae e ne e bonwa e le dilo tsa batho ba ba sa itekanelang sentle mo tshaloganyong. Ga go ope yo o neng a akanya fa motho a ka itirela botshelo ka go tlhola a tshegisa ba bangwe. Le fa tiro e ya metlae e ne e ntse e le teng mo mafatsheng a kwa Moseja, mo nageng ya Aforikaborwa ke gona e simololang go lemogiwa ke

batho ka bantsi. Mongwe yo o butseng naga ya Aforikaborwa matlho ka mosola wa metlae ke Trevor Noah. Morago ga gagwe bašwa ba le bantsi ba ne ba simolola go supa bokgeleke ba bona ba metlae. Mongwe wa bašwa bao ke Tsitsi Chiumya.

Tsitsi ke mosimane wa dingwaga di le 26. O belegetswe kwa motseng wa Lebowakgomo kwa porofenseng ya Limpopo. Fa a botsolotswa ke ba pampiri ya dikgang ya *Daily Sun*, Tsitsi o tshalositse fa a godile e le motho yo o neng a rata go tshegisa batho thata.

"Mo go nna metlae ke mokgwa o ke o ratang wa go tshalosetsa le go bontsha batho ka tse ke kopanang le tsona mo botshelong." A tshalosa jalo.

"Fa ke dira metlae, ke rata thata go bua ka nkoko wa me e leng Angelina Masipa. Ke godile ke tshaba nkoko thata, mme batho ba bona se se kgatelele." Ga bua Tsitsi.

Tsitsi Chiumya o na le dingwaga di ka tshwara bobedi a simolotse go tsaya metlae jaaka tiro ya gagwe. Mo dingwageng tse o setse a iponetse sekgele sa *Comics Choice Awards*. Ka ngwaga wa 2018 o ne a iponela sekgele sa bosetlabošweng ba metlae se se bidiwang *Best New Comer Award*. Ngwaga o o latelang wa 2019 o ne a fiwa se se bidiwang *Next Level Award*. Ka dikgele tse, o ne a lemoga gore tota botshelo bo teng mo metlaeng.

Le mo thelebišeneng rametlae yo o a tlhagelela. O jesa ba le bantsi monate mo *DStv* mo kanaleng ya *1Magic* ka lenaneo la gagwe le le bidiwang *So Naive*. Ba le bantsi ba keketega le go lapa dikgopo ka ditshego fa ba lebeletse lenaneo le.

O galaletsa thata batsadi ba gagwe mo tswelolepeleng ya gagwe. A re batsadi ba gagwe ga ba mo pateletsa go dira se a sa se rateng le fa e le go tlhola ba mo ntse mo thamong ka go batla gore a ye go ithuta kwa yunibesithi. "Batsadi ba me ga ba ntsenya ka fa tlase ga kgatelelo epe. Se se teng ba nthusitse go fitlhelela dikeletso tsa me tsa botshelo. Se ba neng ba se batla fela ke go mpona ke itumetse mo botshelong."

Tsitsi a re mongwe wa batho ba ba nnileng le thotloetso e kgolo mo botshelong ba gagwe ke kgaitsadie yo mogolo. O mo tlhalosa e le mme wa senatla e bile a seka a ikobonya fa a batla go fitlhelela sengwe mo botshelong.

Lekawana le la Limpopo, le tlhalosa fa le rata tiro ya lona tota. A re o itumelela go dira le batho ba maina a a itsegeng jaaka Trevor Noah le Mpho Poppo.

Ka tsela nngwe le nngwe ya botshelo e na le dikgwetlho, o tlhalositse fa a kopane le dikgwetlho tse di farologaneng, nngwe ya tsona e le go tlhela go phunyeletsa mo go tsa metlae ka a ne a sa itsege e bile batho ba ne ba sa mmone e le motho yo o ka ba tshegisang. Mme ka Modimo o sa je nkabo, ditsela di ne tsa bulega ka ngwaga wa bobedi a ntse a tshwaragane le tiro e ya gagwe. Jaanong o tsamaya ditoropo tse di farologaneng tsa naga ya Aforikaborwa a baakanyetsa lenaneo la gagwe e bile a dira ditshupetso tsa metlae. Mo bogaufing o tla ya kwa nageng ya Amsterdam kwa a laleditsweng teng go ya go dira tshupetso tsa metlae.

[Motswedi: *Daily Sun*, Labobedi, 21 Ferikgong 2020]

- 1.1.1 Rametlae yo tema e e fa godimo e buang ka ena ke mang? (1)
- 1.1.2 Motse o Tsitsi a tsholetsweng mo go ona o mo porofenseng efe? (1)
- 1.1.3 Lenaneo la ga Tsitsi le le tshegisang thata le bidiwa mang? (1)
- 1.1.4 Ke eng fa malatsi a maloba batho ba ne ba sa lebe metlae jaaka tiro ya botlhokwa? (2)
- 1.1.5 Ke eng se batho ba bonang se kgathisa ka metlae ya ga Tsitsi? (2)
- 1.1.6 Bolela dikgele di le tharo tse di bontshitseng Tsitsi gore botshelo bo teng mo metlaeng. (3)
- 1.1.7 Batsadi ba ga Tsitsi ba farologana jang le batsadi ba bangwe fa go tla mo ikgethelong ya bokamoso? (2)
- 1.1.8 Kwala tlhaloso ya polelwana 'go ikobonya'. (2)
- 1.1.9 Go tewa jang fa go twe 'Modimo ga o je nkabo'? (2)
- 1.1.10 Kwa ntle ga dikgwetlho tse di boletsweng mo temeng, ke dikgwetlho di fe tse dingwe tse batho ba metlae ba ka kopanang le tsona mo botshelong? Bolela di le pedi fela. (4)

1.2 Lebelela papatso e e latelang morago o arabe dipotso.

- 1.2.1 Ke eng fa lefoko BOTSHELO le kwadilwe ka ditlhakakgolo le ka mmala o o bonalang? Ntsha mabaka a le mabedi. (2)
- 1.2.2 O akanya gore ke eng gotwe inshoreense e e mo papatsong e tshwana le mokgele? (2)
- 1.2.3 Ke seane sefe sa tse di fa tlase se o bonang se ka tsamaelana le papatso e e fa godimo? Tlhalosa seane seo ka botlalo.
- A. Mosadi tswene o jewa mabogo.
 B. Mosele wa pula o epiwa go sa le gale. (3)
- 1.2.4 A o bona inshoreense ya botshelo e le botlhokwa? Tshegetsa karabo ya gago ka mabaka a le mabedi. (3)

30 maduo

KAROLO B**TSHOSOBANYO****POTSO 2**

Buisa tema e e fa tlase mme o e sosobanye ka dintlha **di le tlhano** tse di supang **diphitlhelelo tsa ga Sekhobo**. Palo ya mafoko a dintlha tse di sosobantsweng e nne **60–70**.

Moshe Sekhobo yo e leng mmoki, o na le bokgoni jo bo amang maikutlo a batho ka molodi wa poko ya gagwe. Sekhobo yo gape e leng mokwadi wa maboko, o tsholetswe kwa nageng ya Lesotho mme a golela kwa teropong ya Bloemfontein. A re o dira tiro ya gagwe ya poko go ruta bareetsi ba gagwe. Lekawana le, la dingwaga di le 28 a re o simolotse go kwala maboko ka ngwaga ya 2008 mme a seka a bona katlego epe go fitlhelela ba *De Wee Productions* ba mo fa tšhono ya go boka katlhanong le diritibatsi dingwaganyana tse di fetileng.

Sekhobo o ne a emela porofense ya Free State kwa ditiragatsong tsa botaki kwa Grahamstown ka ngwaga ya 2017 le ya 2018. Ka yona ngwaga ya 2018 o ne a fiwa sekgele kwa moketeng wa ngwaga le ngwaga wa Macufe. Lekawana le le diragaditse mo meletlong e le mmalwa e akaretsa o o neng o tshwaretswe kwa *Mayibuye Arts Centre* kwa Kimberly. Sekhobo o jisetse batho monate thata ka nwaga ya 2018 fa a ne a boka moporimia wa Free State, Sisi Ntombela kwa Clarence. Ka ngwaga ya 2017 fa go sirololwa difikantswe tsa ga OR Tambo le Fidel Castro o ne a tlogela ba le bantsi ka boitumelo ka ntlha ya molodi wa poko ya gagwe. Ba ba neng ba sa mo itse ba ne ba mmona sentle fa a ne a boka a bo a golodika mokatisi wa setlhophsa sa Bafana Bafana Rre Molefi Ntseki kwa kerekeng nngwe kwa Botshabelo. Sekhobo a re tota o batla go supegetsa batho gore o ka dira botshelo ka talante nngwe le nngwe e Modimo a go fileng yona. Rre yo ke morotloetsi wa baboki ba ba santseng ba fatlhoga, mme e bile o ithuta *Masters Degree* kwa *Central University of Technology* kwa Bloemfontein. A re o itumela thata go bona fa go santse go na le bašwa ba ba itlotlomatsang ka diteme tsa bona tsa seAforika. O itlhalosa jaaka lekawana la Mosotho le le ratang leleme la gagwe fela thata.

[Motswedi: *Daily Sun*, Labobedi, 21 Ferikgong 2020]

10 maduo

KAROLO C**MABOKO****POTSO 3**

3.1 Buisa leboko le le latelang, mme morago o arabe dipotso.

- 1 Ke nnetse go opela ke le nosi
 2 Kika ke eme le motshe wa yona ke le nosi,
 3 Masimong thaga e lebile nna ke le nosi,
 4 Lesitlwane ka diatla ke le tumola ke le nosi,
 5 Tlhaga go tlhagolwa e ntse e re nna wee!
 6 A ruri ke bona bongwetsi?
- 7 Ke tsetswe ke mosadi, motho wa ngwetsi;
 8 Ga ke thwadi, ga bo simologe ka nna.
 9 Ga a ise a nnisiwe ka le le lengwe lerago,
 10 Ga a ise a tihole a emeeme ka dinao,
 11 Ga a ise a tihole a boleletswe di tletse ka legano,
 12 A kgotsa ba me ke bona bongwetsigadi?
- 13 Mo motshegareng o mogolo,
 14 Senyetse se tsere kgang le letsatsi,
 15 Bolelo bo kakola moriri wa phogwana,
 16 Basadinyana ba tsene fa lapeng,
 17 E re ba tswa go tsena ba bangwe,
 18 Ke tihole ke emelelane le letsatsi motshegare.
- 19 Maitseboa fa rraBankganne a rotha,
 20 Mmatsale a mo tseele sephiring,
 21 Ke itse fa a ile go le tlatsa maswe la me leina:
 22 Motlapa, bomotswakwa ba kgabole puong.
 23 Kgabagare ba tswe mmogo maiphitlhong,
 24 Mogatsake a se na kgang a e nkutlwelang.
- 25 A ruri ke bona bongwetsi go phela ditlhaping le ditshotlong,
 26 Go sa kgoneng go buisana le mogatsake,
 27 E kete ga ke na mme, ke itlisitse?
 28 A kgotsa ke bona bommatsale?
 29 A kgotsa ke bona bongwetsi?
 30 Mabele a setliwa ka diatla-le-tlhabologo!
- 31 Morena a re fa a re goromeletsa,
 32 Basadi ba binabinele pholo,
 33 Nna pelo e dutle madi, a tlhoke mmeetsi,
 34 Ka ke itse ke tlile go ema ka photho,
 35 Ke ema mootlwaneng motshegare otlhe!
- 36 Mmatsale e re ke lela mala
 37 A bolele fa ngwana wa gagwe a lela ngwana:
 38 A bolele fa go se pholo e nngwe gape;
 39 Pholo e le mpa go potokana jaaka lephutshe,
 40 Pholo e le gorosa lesika.
 41 A fetse a mpoditse gore a tota ke mosadi wa bana.

42	Ruri seboba re bata sa mokwatla,
43	Ka phoso e tlile go digelwa go nna,
44	Nna yo mme a leng kgakala.
45	Etswe rraBankganne le ene e ka tswa e le nkgwana.
46	Ga ke mo sale morago jaaka moriti,
47	Ga ke itse se a se dirang kgakala le pono ya me!
48	A ruri ke bona bongwetsi
49	Go nyalwa ke morwa le mmaagwe?
50	A kgotsa ke ka bo ke busitse tsa bogadi?
51	A go rata ke phoso, rraBankganne?
52	A kgotsa ke ka boela gae, mmatsalaaka?
53	Gaetsho kwa Morokologadi ga ke a latlhwa se-ka-ntšwa.

[Motswedi: *Maboko a Setswana, Ngatana ya Poko*, MK Mothoagae]

- 3.1.1 Neela setlhogo sa leboko le le fa godimo. (1)
- 3.1.2 O tlhaloganya eng ka lefoko ngwetsi? (2)
- 3.1.3 Lesithwane ke eng? (2)
- 3.1.4 O itemogela ponagalo efe ya poko mo meleng ya 9 go fitlha ka 11? (2)
- 3.1.5 Tlhalosa temana ya boraro ka mafoko a gago. Ka dintlha di le nne fela. (4)
- 3.1.6 Ke sekapuo sefe se se bonagalang mo moleng wa 14? (1)
- 3.1.7 Ke maina afe a tshotlo a le mabedi a ngwetsi e bidiwang ka ona? (2)
- 3.1.8 Ke eng tota se mmatsale a lelang ka sona mo temaneng ya 7? (2)
- 3.1.9 Kwala seane se se mo moleng wa 42 ka botlalo o bo o se tlhalose. (3)
- 3.1.10 Maikutlo a mmoki mo lebokong le ke a a ntseng jang? (1)

3.2 Buisa leboko le le latelang, mme morago o arabe dipotso.

Nako le Morutabana

- 1 Morutabana wa rona o kae?
 2 Felo o mo isitseng teng ke kae?
 3 Re solofetse fa o tla mo tlamela jaaka le
 4 Rona re ne re ka dira.
- 5 Phatla o e dirile e sa le lolea,
 6 Motho yoo, re ne re mo tlwaetse, re mo rata,
 7 Lentswe la gagwe le sa le mo go rona;
 8 Banaka, la kamoso letsatsi, ga le itsiwe.
- 9 Go bua nnete, ga re je monate.
 10 Re tshwana le motlholagadi a amilwe ke khularo ya mogatse
 11 Gonne re ntse, o lere phetogo;
 12 Re tlwaela yo moša, o mo phamola jaaka setšuatšue.
- 13 Tsamaya sentle rra, le fa re ngongorega
 14 Kwa pele, nna jaaka o tloga mo go rona,
 15 Motlhang o ka re gopola re tla itumela
 16 Gonne manno a gago ke fa gare ga rona.
- 17 Nako, o lefufa re go bone.
 18 A o tota o ka re senyetsa maikaelelo?
 19 Motlha, wena le nako, ke bona lo le bana ba thari ya mpa;
 20 Lo wetse godimo ga rona, lo itshegela fela ka bodipa.
- 21 Malaola-botshelo, tlang lo se na kutlwelobotlhoko?
 22 Ga lo na le fa re lo direla, re lo ineetse,
 23 Lo dirakanya fela lo le dikgoka tsa digwaba.
 24 Ammaarure lo ka bo lo re letlile go buisanya ka morutabana wa rona.
- 25 Lo ka bo lo re lomile tsebe;
 26 Ntswa go ka bo go ne go le mosola go re naya sebaka!
 27 Re neele sebaka gape wena nako, re kopane,
 28 Re buisanye ka bohutsana bo re wela.
- 29 RE KOPANA: RE ITUMELE,
 30 RE SA KOPANE LE TENG, GO SIAME!

[Mokwadi: Motlase C.D. Mogotsi]

3.2.1 Tlhalosa dipolelwana tse di latelang:

- (a) go loma tsebe (2)
 (b) bana ba thari ya mpa (2)

3.2.2 Kwala ponagalo ya tshekagano e e bonalang mo lebokong. (2)

3.2.3 Ke molaetsa ofe o o ntshiwang ke leboko le? (2)

3.2.4 O ithutile eng go tswa mo leboko le? (2)

30 maduo

KAROLO D

THUTAPUO LE MELAWANA YA TIRISO

POTSO 4

4.1 Lebelela papatso e e fa tlase le puisano ya yona, mme morago o arabe dipotso tse di latelang:

**Paakanyo
Dijanaga
e e kwa
tlasetlase!!**

RE DIRA GAPE LE

1. Tokafatso enjene
2. Papetlolola ditshipi tsa sejanaga
3. Baakanya tsotlhe tse di senyegileng

SM

**155 Phuthadikobo
Street, Midtown,
Rustenburg
Mogala: 072 201 1338**

Sesolo Motors

O ka ithekela sejanaga sa modiro mongwe le mongwe.

Re ka go thusa go adima madi mo dibankeng.

**Se sale
kwa
morago!**

Re bula go tswa Mosupologo go fitlha Lamatlhatso:
9:00 am–5:00 pm

Megaka

Monna: Basimanyana, go rileng lo tletsetletse le tsela? Kana lo tla thulwa ke dikoloi. *(Ga botsa rre mongwe wa mokgweetsi)*

Modise: *(Mongwe wa basimanyana)* Re tsamaisa diphamfolete malome. Rangwane o butse lebenkele la maemo a a kwa godimo mo toropong. O ka tla go iponela le wena. *(A bua a mo neela phamfolete)*

Monna: Ga ke rate dilo tse tsa lona. Kana gatwe lo di tshela tšhefu gore re tshwarwe ke boroko lo bo lo re tseela dikoloi.

Thapelo: *(Mongwe wa basimane)* Rona ga re a nna jalo malome. Re bana fela ba Modimo.

Monna: Owai! Le tshwana fela monna. *(A bua a tsaya pampitshana mo go ena)*

[Motswedi: Boithamedii]

4.1.1 Leina 'sesolo' le wela mo setlhopheng sefe sa maina? (1)

4.1.2 Kwala bongwe ba maina a a latelang:

(a) Ditshipi (1)

(b) Megaka (1)

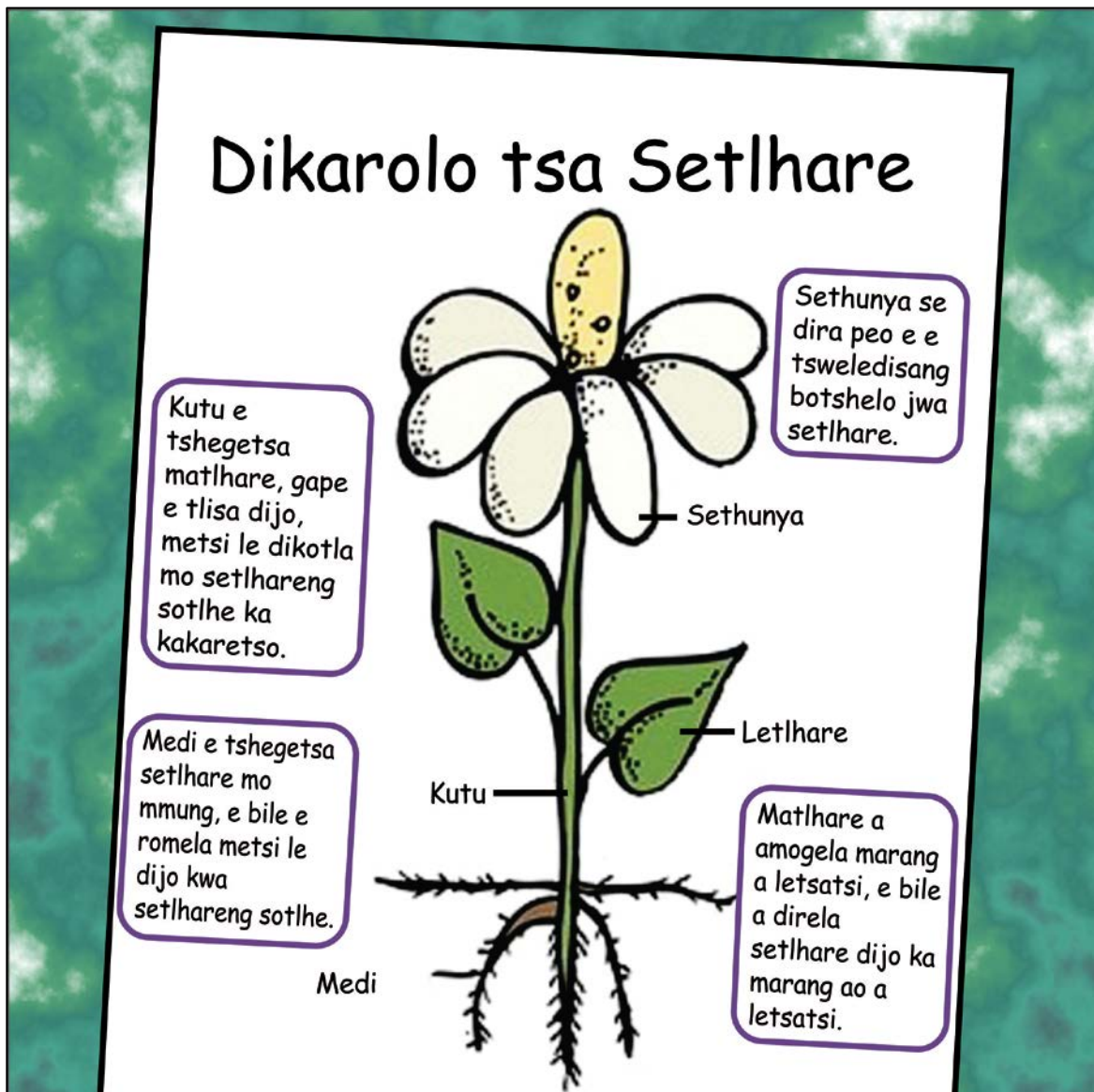
- 4.1.3 Kwala maadingwa a le mabedi go tswa mo papatsong le mo puisanong e e fa godimo. (2)
- 4.1.4 Go dirisitswe megatlana efe ya nyenyefatso mo mafokong a a latelang:
- (a) Basimanyana (1)
  - (b) Pampitshana (1)
- 4.1.5 Kwala leinakgopolo le le fitlhelwang mo papatsong kgotsa mo puisanong. (1)
- 4.1.6 Dirisa lefoko 'modiro' mo polelong go supa bokao jo bo farologaneng le jo bo mo papatsong. (2)
- 4.1.7 Kwala lelatlhelwa le le fitlhelwang mo puisanong, mme o itlhamele polelo e e farologaneng ka bokao le ya puisano. (3)
- 4.1.8 Mafoko a a ntshofaditsweng mo dipolelong tse di fa tlase ke dikarolo di fe tsa puo?
- (a) Baakanya **tsotlhe** tse di senyegileng. (1)
  - (b) Ga ke rate dilo tse tsa **lona**. (1)

4.2 Sekaseka taletso e e fa tlase, mme morago o arabe dipotso tse di latelang.

- 4.2.1 Motho yo o golang ke mang? (1)
- 4.2.2 Kwala nomore 60 ka mafoko. (1)
- 4.2.3 Ke lekaelagongwe lefe le le tsamaelanang le lefoko 'ipele'? (1)
- 4.2.4 Fetolela polelo e e latelang mo pakatlang:
'Rakgadi Tsholo o a gola'. (2)
- 4.2.5 Itlhomele polelo ya letlhalosi la nako o dirisa lefoko lengwe le o le kgethileng go tswa mo taletsong. (2)
- 4.2.6 Mokaragana Park ke mofuta o fe wa leina? (1)

4.3 Sekaseka setshwantsho se se latelang, mme morago o arabe dipotso.

- 4.3.1 Kwala polelo e e supang lerui go tswa mo setshwantshong. Segela karolo ya polelo e e leng karolopuo ya lerui. (2)
- 4.3.2 Kwala polelo e mo kganetsong:
'Mathhare a amogela marang a letsatsi'. (2)
- 4.3.3 Leina 'peo' le bopilwe go tswa mo lediring lefe? (1)
- 4.3.4 Dirisa lekopanyi 'gape' mo polelong e o itlhametseng yona. (2)

30 maduo

Maduo otlhe: 100